

Vezměte, prosíme, na vědomí, že text článku odpovídá platné právní úpravě ke dni publikace.

Koronavirus jako důvod neplnění smluvních povinností v domácím i přeshraničním obchodním styku, aneb lze pozdní dodávku ospravedlnit virem?

Koronavirus, resp. jeho forma označovaná jako COVID-19 („Koronavirus“), se stal hlavním mediálním tématem a jeho vliv (respektive vliv paniky jím vyvolané) zasahuje další a další oblasti lidského počínání. Nevyhne se mu samozřejmě ani právo, a to nejen oblasti hygienických předpisů a správního práva obecně, ale ani soukromoprávní předpisy.

Toto krátké aktuální zamyšlení bych chtěl konkrétně věnovat možným dopadům v oblasti obchodního styku, a to nejen domácího, ale i mezinárodního. Nečiním si ambice na podrobné vyčerpání tohoto tématu, nicméně bych rád učinil alespoň několik obecných poznámek uplatnitelných napříč smluvním právem, a to ve vztazích mezi podnikateli.

Do České republiky Koronavirus dorazil teprve před pár dny, nicméně v zemích, které jsou jím zásadně postižené (jako např. Čína, Jižní Korea, apod.) dochází k zavírání továren a dalších provozů a tím pádem i k opoždění, pozastavení či (z)rušení dodávek zboží či služeb. K něčemu takovému může brzy dojít i v ČR, dle reakce části našeho obyvatelstva se dokonce chvillemi zdálo, že k tomu ani nebude třeba, aby sem virus vůbec dorazil; tím spíše to nelze vyloučit nyní. Může být ale Koronavirus zaklínadlem, které naše podnikatele či naopak jejich zahraniční partnery zbaví odpovědnosti za opožděné či vadné dodání jejich produktů? Může se snad stát účinnou záminkou, jak se zbavit nevýhodného kontraktu či získat více času pro splnění smluvních povinností? Lze s poukazem na něj odmítnout přijetí a převzetí dodávky (např. ze zavirovaných oblastí)? Podívejme se na tyto otázky nejdříve optikou českého občanského zákoníku^[1] a poté šířeji v přeshraničním kontextu, tedy perspektivou mezinárodního práva soukromého.

Koronavirus a smlouvy podle českého práva

Epidemie typu Koronaviru určitě můžeme obecně řadit mezi případy tzv. vyšší moci (*vis maior*), tedy nepředvídatelné objektivní jevy, nad nimiž člověk v zásadě nemá kontrolu a jejichž vznik zpravidla (alespoň bezprostředně) nemohl ovlivnit. Mohou tedy naplnit požadavky § 2913 odst. 2 občanského zákoníku („OZ“), podle kterého se ten, kdo poruší smluvní povinnosti (např. je v prodlení s dodávkou zboží), může zprostit povinnosti k náhradě škody (újmy) za toto porušení v případě, že prokáže, že mu ve splnění dané povinnosti bránila „mimořádná nepředvídatelná a nepřekonatelná překážka vzniklá nezávisle na jeho vůli.“ Důležité je, že tato překážka nesmí vzniknout až v době, kdy už byl „škůdce“ se svou povinností v prodlení. Koronavirus tedy nemůže být *ex post* zdůvodněním neplnění, pokud k prodlení došlo ještě před tím, než namítaná epidemie měla na škůdce jakékoliv dopady. ^[2] Podobně kontrakty uzavírané s partnery v oblastech, kde tato epidemie již řádí či řádit

bezprostředně může, by měly pamatovat na to, že Koronavirus již zřejmě nebude ve vztahu k dané smlouvě považován za „nepředvídatelnou“ překážku, pokud tam již objektivně existuje/hrozí. Z tohoto pohledu lze doporučit, aby na Koronavirus smlouvy uzavírané v současné době pamatovaly,^[3] alespoň tedy ty, jejichž plnění by se případná epidemie (opatření vůči ní přijatá) mohla dotknout. Pokud však dojde k nečekanému zhoršení situace, které se dá považovat za nepředvídatelné, může i tam § 2913/2 OZ dojít svého uplatnění.

Koronavirus, respektive důsledky z této epidemie plynoucí, by mohl založit i podstatnou změnu okolností ve smyslu § 1765 OZ, kdy by v důsledku této změny došlo k hrubému znevýhodnění postižené smluvní strany. V takovém případě by se mohla postižená strana dovolávat práva jednat o změně smlouvy či požádat soud (za podmínek uvedených v § 1766 OZ) o změnu či zrušení smlouvy. Musí přitom prokázat, že nemohla takovou změnu okolností rozumně předpokládat ani ovlivnit a že skutečnost nastala (či se jí stala známou) až po uzavření smlouvy.^[4] Tato možnost však odpadá u smluv, kde strany použití § 1765 vyloučily, což se z mých zkušeností děje v praxi často (a mnohdy zcela nedůvodně a nepromyšleně).

Teoreticky zřejmě nelze z úvah zcela vyloučit ani institut tzv. následné nemožnosti plnění ve smyslu § 2006 OZ, kdy povinnost smluvního plnění zaniká v důsledku toho, že se daný dluh stal nesplnitelným. Praktickou uplatnitelnost tohoto ustanovení na případy epidemií omezuje fakt, že se tohoto ustanovení nelze dovolat v případě, že lze dluh splnit, byť se zpožděním (slovy zákona „po určené době“) či s většími náklady, za ztížených podmínek či prostřednictvím třetí osoby. Pokud (po)vede epidemie k zastavení nějakého obchodního provozu, zpravidla to bude znamenat pozastavení dodávek na určitou dobu, která by se musela protáhnout na velmi dlouho, aby založila opravdovou nemožnost plnění.^[5] Lze si však představit např. situaci, kdy by se zjistilo, že virus přenášejí nějaká domácí zvířata a bylo nařízeno jejich utracení v zájmu toho, aby se nákaza dále nešířila (jako se to nedávno stalo např. v případě ptačí chřipky ve Slepoticích). Tato konkrétní utracená zvířata by pak již nemohla být předmětem prodeje, stejně jako užitky z nich a smlouvy, které by se jich týkaly, by zanikly pro nemožnost plnění.

V každém případě, a to je třeba zdůraznit, bude třeba vždy zkoumat, zda všechny výše uvedené případy (zjednodušeně řečeno) velmi ztíženého či nemožného plnění vznikly opravdu v příčinné souvislosti s epidemií, a to způsobem, který se nedal předvídat, odvrátit či překonat. Smluvní strany musí vždy vynaložit veškeré úsilí ke splnění smlouvy. Pouhý fakt, že se plnění stalo obtížnější, je odpovědnosti nezbavuje (§ 1765 OZ). Pokud tedy podnikatel zastaví či omezí provoz z pouhé obavy, že by se u něj v továrně mohla nemoc rychle šířit a v dané oblasti neexistují žádná karanténní opatření, ani doporučení státních orgánů (nemluvě o případech, kdy se v dané zemi nemoc ještě vůbec nevyskytuje), odpovědnosti za nesplnění smluv jej to podle mého názoru bez dalšího nezbaví. Bude však samozřejmě vždy třeba zkoumat všechny okolnosti daného případu (včetně případného tlaku zaměstnanců, míry obecné paniky v dané zemi apod.).

V těch případech, kdy půjde ze strany podnikatele o plnění karanténních opatření či zřejmě i při vyhovění „pouhým“ doporučením státních orgánů,^[6] bude zpravidla možné se některého z výše uvedených institutů omezení/zbavení smluvní odpovědnosti dovolat;^[7] ovšem i zde je třeba zkoumat, zda skutečně byly hlavní a bezprostřední příčinou neplnění, zda již k prodlení nedošlo dříve, či by k němu tak jako tak došlo i bez epidemie, apod. Ustanovení zbavující smluvní stranu její odpovědnosti je totiž třeba v pochybnostech vykládat vždy restriktivně, neboť jsou výjimkou z obecné zásady, že smlouvy se dodržují (*pacta sunt servanda*, srov. § 3 odst. 2 písm. d) OZ). Koronavirus tedy nemůže být snadnou omluvou (či výmluvou) pro neplnění smluvních povinností. Na druhou stranu, jak jsem poznamenal, bude třeba vždy brát v úvahu veškeré okolnosti daného případu, protože zároveň platí, že „výklad a použití právního předpisu nesmí být v rozporu s dobrými mravy a nesmí vést ke krutosti nebo bezohlednosti urážející obyčejné lidské cítění“ (§ 2 odst. 3 OZ). Žádný obchod by tedy neměl mít přednost před životy a zdravím lidí, ale jde o to, aby v daném případě tyto hodnoty byly skutečně a

bezprostředně ohroženy a epidemie nesloužila pouze jako záminka pro zbavení se nepohodlných smluvních povinností.

Je důležité zároveň zdůraznit, že i v těch případech, kdy bude Koronavirus legitimním důvodem pro vyloučení odpovědnosti za škodu způsobenou porušením smluvní povinnosti, neznamená to, že porušení smlouvy jako takové zanikne. Proto bude moci druhá smluvní strana - např. kupující, kterému prodávající z důvodu epidemie nedodal zboží - od smlouvy pro toto porušení odstoupit (nemusí tedy útrpně čekat, než epidemie pomine). Podobně nelze zcela vyloučit, že i když nebude muset „škůdce“ hradit porušením způsobenou škodu, bude muset zaplatit sjednanou smluvní pokutu za toto porušení, neboť u ní v zásadě není možnost liberace.[\[8\]](#)

Koronavirus a smlouvy s mezinárodním prvkem

Výše popsané principy se do značné míry uplatní i v oblasti přeshraničních vztahů. Zde nicméně, tak jako v každé situaci s mezinárodním prvkem, bude třeba nejdříve zkoumat, které orgány (soudy kterého státu či jaké rozhodčí těleso) budou příslušné k výkladu dané smlouvy, tedy k rozhodování sporů z ní. V mezinárodním styku nelze vyloučit, že příslušné mohou být orgány i více států (pak bude záležet na tom, u koho je podána žaloba jako první, případně může dojít i k paralelnímu řízení o tomtéž ve dvou státech). Od určení orgánu, který se bude smlouvou zabývat, se bude odvíjet posouzení mnoha dalších otázek, především kolizních norem, na základě kterých bude určeno právo rozhodné pro danou smlouvu. Tím může být samozřejmě jiné právo než české a i když v zásadě všechny právní řády by měly znát situace vyšší moci a s tím spojené omezení či zbavení odpovědnosti za plnění smluvních povinností, jejich konkrétní úprava se může více či méně lišit od jejich (výše popsaného) pojetí v právu českém.

Bude tedy třeba vždy konkrétně zkoumat, zda jsou naplněny požadavky práva, kterým se daná smlouva řídí (ve vztahu mezi italským prodávajícím a českým kupujícím to může být např. právo italské). K jinému právnímu řádu bude možné přihlídnout jen v případě, že půjde o tzv. imperativní normu, tedy ustanovení zásadního významu, na jehož použití je třeba trvat bez ohledu na rozhodné právo. Právě karanténní opatření či jiné veřejnoprávní předpisy na ochranu zdraví, které znemožní (zakáží ve svém důsledku) plnění smluvních povinností by zásadně měly charakter imperativních ustanovení mít. Na použití imperativních předpisů pamatuje i nařízení Řím I,[\[9\]](#) podle kterého se určuje rozhodné právo u soudů EU (vyjma Dánska, kde ovšem platí velmi podobná úprava) a které soudu přikazuje použít imperativních předpisů svého státu vždy (srov. čl. 9 odst. 2 Nařízení Řím I, tj. český soud má vždy aplikovat české imperativní předpisy, spadá-li situace do jejich působnosti) a je možné za určitých okolností použít i imperativní předpisy státu, v němž měla být smlouva plněna (čl. 9 odst. 3 Nařízení Řím I). Bude tedy často možné zohlednit karanténní předpisy (a jejich provádění) ve státě místa plnění, i kdyby samo rozhodné právo omezení či vyloučení odpovědnosti neumožňovalo.[\[10\]](#) Jak však bylo uvedeno výše, vždy bude třeba zkoumat, zda předmětné karanténní (či jiné obdobné) opatření/nařízení má skutečně přímý vliv na (ne)plnění smlouvy.

Posledním nástrojem, který mají soudy vždy k dispozici, je aplikace výhrady veřejného pořádku státu, kde se soud nachází, a to tehdy, pokud by se účinek použití cizího rozhodného práva (zjednodušeně tedy výsledek, ke kterému jeho použití vede) přičil základním zásadám, na nichž daný stát stojí (v ČR je to např. ochrana základních práv). I takto se dá v nejzazším případě korigovat případný hrubě nespravedlivý výsledek, k němuž by rozhodné právo vedlo.

V mezinárodním obchodním styku je v každém případě třeba mít na paměti, že přístup jednotlivých soudů i rozhodčích orgánů k imperativním normám a výhradě veřejného pořádku se může dosti lišit a i proto bude vždy hodně záležet na tom, zda a jak je ve smlouvě upraveno, který orgán bude řešit spory z ní vzniklé. U smluv uzavíraných v současné době pak lze opět jen doporučit výslovné ujednání týkající se potenciálních dopadů Koronaviru na smluvní plnění.[\[11\]](#)

Epidemie Koronaviru tedy může představovat legitimní důvod pro neplnění smluvních povinností, ale zpravidla jen tam, kde půjde o předem nepředvídatelnou překážku, která zásadním způsobem ztěžuje či vylučuje dodržení toho, k čemu se postižená smluvní strana zavázala. I přes odlišnosti právních úprav a přístupů v mezinárodním obchodním styku se domnívám, že tento závěr bude principiálně platit pro většinu zemí.[\[12\]](#)[\[13\]](#)

JUDr. Petr Bříza, LL.M., Ph.D.

[Bříza & Trubač, s.r.o., advokátní kancelář](#)

Klimentská 1216/46
110 00 Praha 1

Tel.: +420 777 601 114
e-mail: info@brizatrubac.cz

[\[1\]](#) Nezabývám se konkrétními specifickými úpravami jednotlivých smluvních typů (včetně různých důvodů výpovědi či odstoupení), které by mohly být v souvislosti s epidemií tohoto typu použitelné.

[\[2\]](#) Pro úplnost dodávám, že odpovědnosti se škůdce nezbaví ani v případě překážky, která má původ v jeho osobních poměrech nebo kterou byl podle smlouvy povinen překonat. Do osobních poměrů dlužníka spadají i jeho zaměstnanci a tedy i jejich případná stávka, ledaže by to byla stávka způsobená něčím mimo poměry dlužníka, s dlužníkem samotným přímo nesouvisející (srov. *Melzer, F., Tégl, P. a kol.* Občanský zákoník - velký komentář. Svazek IX. § 2894-3081. Praha: Leges, 2018, s. 342). Hromadné odmítnutí nástupu do práce z obavy před nákazou, kterému podnikatel přes veškeré prokazatelně vynaložené úsilí nemohl zabránit, např. v důsledku všeobecné paniky vzniklé v důsledku nepřesných či záměrně znepokojujících informací, by tak mohlo spadat mimo osobní poměry „škůdce“ a odpovědnost za porušení by tak nemusela být dána. Odpovědnost zaměstnanců za toto jednání vůči zaměstnavateli zde ponecháváme stranou.

[\[3\]](#) Ať již výslovným sjednáním vyloučení odpovědnosti za škodu způsobenou v důsledku této epidemie, rozvazovací podmínkou, že povinnost k plnění zanikne v případě epidemie, případně dalšími různými smluvními ujednáními či jejich kombinací, a to v závislosti na předmětu plnění, vztahu mezi smluvními stranami apod.

[\[4\]](#) Zde přitom může jít i o okolnost, která má původ v osobních poměrech postižené strany, takže by sem spadalo třeba hromadné onemocnění zaměstnanců kvůli Koronaviru, které by podle všeho nebylo důvodem k vyloučení odpovědnosti podle § 2913 odst. 2 OZ (viz výše).

[\[5\]](#) Musela by to být tak dlouhá doba, že plnění smlouvy po jejím uplynutí ztrácí hospodářský smysl.

Srov. Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 2165. Trochu jiná situace je u smluv, u nichž je plnění sjednáno na nějakou přesnou dobu, po jejímž marném uplynutí už nemůže mít druhá strana na plnění zájem (jedná se o tzv. fixní závazek) - zde zásadně dochází k zániku závazku uplynutím této přesně sjednané doby (§ 1980 OZ). Jako příklad lze uvést smlouvu, na jejímž základě má hudební těleso obstarat hudební doprovod běžeckého závodu konajícího se v předem stanoveném termínu.

Byla-li ve smlouvě ujednána přesná doba plnění a vyplývá-li ze smlouvy nebo z povahy závazku, že věřitel nemůže mít na opožděném plnění zájem, zaniká závazek počátkem prodlení dlužníka, ledaže věřitel dlužníku bez zbytečného odkladu oznámí, že na splnění smlouvy trvá.

[6] U těchto pouhých doporučení (nikoliv nařízení) státních orgánů připouštím, že se jedná o nejednoznačný závěr, protože minimálně nepůjde o překážku nepřekonatelnou, nicméně bude záležet na povaze doporučení a dalších okolnostech.

[7] Bude to platit nejen pro stranu dodávající, ale i přijímající. Pokud by tedy byl např. zakázán import zboží z Číny, nebude kupující odpovědný za škodu způsobenou tím, že v důsledku tohoto zákazu nemohl zboží převzít (budou-li samozřejmě splněny další podmínky v textu popsané).

[8] Osobně se však přikláním k tomu, že minimálně tam, kde by podnikatel zavřením provozu plnil veřejnoprávní povinnost (vyplývající z karanténního opatření), by byl výklad, který by mu přesto ukládal zaplatit smluvní pokutu velmi pravděpodobně v rozporu s dobrými mravy (viz již citovaný § 2 odst. 3 OZ), neboť by to byla *de facto* pokuta za to, že respektoval veřejnoprávní příkaz. V judikatuře Nejvyššího soudu ještě k předchozí soukromoprávní úpravě se k tomu vyvinula teorie „výkonu práva v rozporu s dobrými mravy.“ V každém případě i zde bude vždy třeba důkladně posoudit všechny relevantní okolnosti daného případu. Podle mého názoru nelze na tyto situace využít institut moderace, ten směřuje k poměrování výše pokuty s hodnotou a významem zajišťované povinnosti, a to navíc dle judikatury NS k okamžiku sjednání smlouvy, k pozdějším okolnostem se tedy zásadně nepřihlíží - srov. Bříza, P., Horák, P. in: Petrov, J., Výtisk, M., Beran, V. a kol. Občanský zákoník. Komentář. 2. vydání. Praha: C.H. Beck, 2019, s. 2224.

[9] Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008 ze dne 17. června 2008 o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy („Nařízení Řím I“).

[10] Takže i kdyby rozhodné právo z nějakého důvodu nebralo karanténní opatření v potaz, může k nim i tak soud přihlédnout a seznat je ospravedlněním smluvních povinností.

[11] Ideálně lze rovnou zahrnout podobné epidemie obecně a smluvní vzor bude využitelný i pro možné strasti budoucí.

[12] Obdobnou možnost dovolat se vyšší moci jako důvodu nesplnění smluvních povinností obsahuje ve svém čl. 79 i Vídeňská úmluva o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, která unifikuje úpravu mezinárodní kupní smlouvy ve více než 80 zemích světa.

[13] K aktuálnímu vývoji v Číně, kde vydávají certifikáty potvrzující okolnosti vyšší moci, které brání tamějším společnostem plnit smlouvy, srov. článek S. Tang na blogu Conflict of laws: k dispozici >>> [zde](#). Souhlasím s názorem tam uvedeným, že certifikát samotný rozhodně nezaručuje, že orgán rozhodující daný spor dojde podle rozhodného práva k závěru, že se v daném případě jedná o vyšší moc, která dotčenou stranu zbavuje odpovědnosti za porušení smlouvy.

Další články:

- [Dělení, převod a přechod podílu v s.r.o.](#)
- [Nařízení PPWR: cesta do pekla dlážděná dobrými úmysly](#)
- [AML - od zákona č. 253/2008 Sb. k AMLR: co konkrétně musí česká povinná osoba změnit do roku 2027](#)
- [Byznys a paragrafy, díl 37.: Povinná forma jednání ve smlouvách](#)
- [EUDAMED: Jednotná databáze mění pravidla hry na trhu zdravotnických prostředků](#)
- [AML a diskriminace v realitní praxi: chyby, které mohou vyjít draho](#)
- [Nový zákon o veřejných dražbách, aukce a obálkové metody](#)
- [Revize zájezdové směrnice: co přináší, co hrozilo a co to znamená pro praxi](#)
- [Kupní smlouva o převodu nemovitosti bez uvedení výše kupní ceny](#)
- [Druhá „tlačítková novela“: povinné tlačítko pro odstoupení od smlouvy](#)
- [Souhlas s veřejným užíváním pozemku jako překážka nároku na bezdůvodné obohacení - nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 2541/25](#)